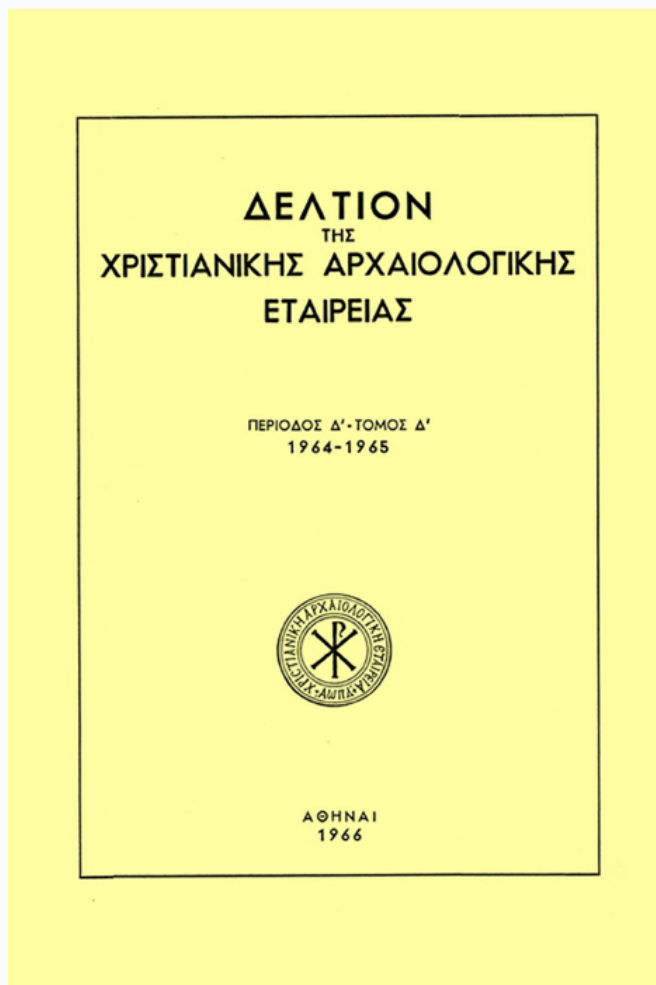

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1966)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965)

Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων

Gyula MORAVCSIK

doi: [10.12681/dchae.757](https://doi.org/10.12681/dchae.757)

Βιβλιογραφική αναφορά:

MORAVCSIK, G. (1966). Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 83-87. <https://doi.org/10.12681/dchae.757>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Λυτά φύλλα βυζαντινών κωδίκων

Gyula MORAVCSIK

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965) • Σελ. 83-87

ΑΘΗΝΑ 1966

ΛΥΤΑ ΦΥΛΛΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

Κατά τὰ ἔτη 1934 καὶ 1937, ὅταν ἕκαστα ταξείδιον εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶ ὄχι μόνον τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ περίφημον «παζάρι» τῆς. Μὲ ἐκπλήξιν εἶδα ἐκεῖ, ὅτι εἰς τὰ ἀρχαιοπωλεῖα πωλοῦνται καὶ ἀπεσπασμένα φύλλα βυζαντινῶν κωδίκων. Ἐνδιαφερόμενος δι' αὐτὰ ἔμαθα, ὅτι τὰ ἀγοράζουσιν ξένοι ταξιδιωταὶ διὰ νὰ στολίσουν τὰ δωμάτιά των μὲ «γνήσια» ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Τότε καὶ ἡγόρασα 13 φύλλα μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὰ μεταχειρισθῶ ὡς ὑλικὸν διὰ τὰς πανεπιστημιακὰς ἀσκήσεις ἑλληνικῆς παλαιογραφίας. Καὶ βέβαια αὐτὰ τὰ φύλλα μᾶς ἔδωσαν μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸ φροντιστήριόν μας, τὰ μέλη τοῦ ὁποῦ ἔλαβαν ἀπὸ ἓν φύλλον καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ διαβάσουν, νὰ τὸ ἀντιγράψουν, νὰ χαρακτηρίσουν τὴν γραφὴν, νὰ προσδιορίσουν τὴν ἐποχὴν τῆς καί, εἰ δυνατόν, νὰ ταυτίσουν τὸ κείμενον. Τὰ πορίσματα ἐκάστου φοιτητοῦ συζητήθησαν ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ φροντιστηρίου¹.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀνευρεθοῦν ποτὲ οἱ μητρικοὶ κώδικες τῶν ἀπεσπασμένων φύλλων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ἰδικήν μου συλλογήν, ἢ τοῦλάχιστον ν' ἀνευρεθοῦν τὰ ἀδελφικὰ φύλλα καὶ καταστοῦν προσιτὰ εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ μέλλοντος, δημοσιεύω ἐδῶ τὸν κατάλογόν των, ὁ ὁποῖος ἐννοεῖται πρέπει νὰ περιορισθῆ μόνον εἰς βραχεῖαν περιγραφὴν των.

1. Κεφάλαια τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου. Αἰὼν XI.

Περγαμηνή. Ἐκκλησιαστικὴ μεγαλογράμματος. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων καὶ τὰ ἐκφωνητικὰ σημεῖα ἐρυθρά, τὰ ἀρχικὰ γράμματα χρωματιστά.

2 φ. 27,5×18,8 καὶ 22,8×16, δύο στήλαι, 28 στίχοι. Ἡ δεξιὰ καὶ ἡ κάτω ῥαί τοῦ φ. 1α καὶ 2α κολοβαί, γράμματα καὶ λέξεις ἑλλείπουν.

1. Ἀρχ. (φ. 1α): μετα Ἰουδαιου περι καθαρισμου — Τελ. (φ. 1β): οτι ο Θ(ε)ος αλη[θης] εσ[τιν] (= 3,25 - 33).

2. Ἀρχ. (φ. 1β): ἐκ τ(ου) κατ(α) [Ἰω]αννη(ν) κερ(α)λιον CIG:

1. Ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν μαθητιῶν καὶ μαθητῶν μου, οἱ ὅποιοι ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν κοινὴν ἐργασίαν (πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς βραδύτερον ἀπέκτησαν τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα): dr. János Balázs, dr. Şerif Bastav, dr. Róbert Benedicty, dr. János Harmatta, Imre Imolya, János Kerekes, István Klinger, dr. Mária Kubinyi, dr. Sándor Mikó, dr. Edit Moravcsik, dr. Piroska Prosser, János Zsilli.

ουσης ὀφίας τη ἡμέρα — Τελ. (φ. 1β) : *αν τινων ἀφητε τὰς ἀμαρτίας ἀφιενται* (= 20,19-23).

3. Ἀρχ. (φ. 2α) : *ἵνα ζωὴν ἔχετε* — Τελ. (φ. 2α) : *α ἐποίη· ἐπι τῶν ἀσθενοντων* (= 5,40-6,2).

4. Ἀρχ. (φ. 2β) : *ἐκ τ(ου) κατ(α) Ἰωαννη(ν) κεφ(αλαιον) Η : Τω καιρω ἐκεινω ἰδοντες* — Τελ. (φ. 2β) : *ἐγενε[το] ἐπὶ τῆς γῆς [εις]* (= 6,14-21).

2. Βασιλείου περὶ νηστείας λόγος πρώτος. Αἰὼν Χ.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

2 φ. 25×19,5 καὶ 19×14,5, 24 στίχοι. Αἱ κάτω ἀριστεραὶ γωνίαι τῶν φ. 1α καὶ 2α κολοβαί, γράμματα καὶ λέξεις ἐλλείπουν.

Ἀρχ. : *νηστεία αὐτὸν ἐτιθηθήσατο· νηστεία ἠνδρωσεν* — Τελ. : *τοῖς ὑποχειριοῖς ἐλευθερ[ί]σαι μικρὸν ἐπιτρέπουσι· δότω τινὰ [...]* (= Migne : P.G. 31. c. 172 A-176 B).

3. Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον. Αἰὼν Χ.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα καὶ τὰ παρασελίδια σημειώματα ἐρυθρά.

1 φ. 18,8×13 καὶ 15,3×10, 25 στίχοι.

Ἀρχ. : *καὶ ζητήσεται με· καὶ ἐν τῇ ἀμαρτία* — Τελ. : *εἰ ὁ Θ(εὸς) π(ατ)ῆρ ὑμῶν ἦν, ἦγα* (= 8,21-42).

Εἰς τὴν κάτω ὄαν τοῦ φ. 1α : *CaΔ : εἶπ(εν) ὁ κ(ύριος) πρὸς τοὺς πεπιστευκότ(ας)· ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ,* τοῦ φ. 1β : *τῆ... εἶπ(εν) ὁ κύ(ριος) πρὸς τ(οὺς) ἐλληλυθότ(ας)· εἰ ὁ Θ(εὸς) π(ατ)ῆρ ὑμ(ῶν) ἦν.*

4. Γεροντικόν(?). Αἰὼν ΧΙ.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 28×23,5 καὶ 22×17, δύο στήλαι, 30 στίχοι. Ἡ ἀριστερὰ γωνία τοῦ φ. 1α κολοβή, ἐλλείπουν γράμματα καὶ λέξεις.

Ἀρχ. : *ἐγγίσωσιν τῷ σῶμα τῆς μ(ητ)ρ(ός) αὐτοῦ· καὶ οὕτως βαστάσας αὐτὴν ἀπήνεγκεν εἰς τὸ πέραν· καὶ λέγει αὐτῷ ἢ μή(τη)ρ αὐτοῦ· τέκνον διατί ἐνετύλιξας τὰς χεῖρας σου* — Τελ. : *πάντα τὰ ἐν τῇ κέλλ.. λαβεῖν ἤκομεν· ὁ δὲ [...σίν]· ὅσα ἂν δοκεῖς [...] λάβετε· ἔλαβον ἂ [...] ἐν τῷ κελίῳ καὶ [...] ἐπελάθωντο δὲ [...]σπον δ' ἦν ἐκ [......]μένον· καὶ λ[.....]· ὁ γέρον κατ[.....]σσω αὐτῶν [...].*

Φ. 1β ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή κεφαλαίου : *Ὅτι δεῖ πλεονεξίαν ἀποστρέφειν καὶ καταφρονεῖν ὕλης.*

Εἰς τὴν ὄαν τοῦ φ. 1α ἀριθμοὶ τῶν κεφαλαίων : *κε καὶ κς.*

Ἀδῆλου. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

5. *Ἰεζεκιήλ*. Αἰὼν XI.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 30,5×22 καὶ 21,5×13,5, δύο στήλαι, 32 στίχοι.

Ἄρχ. : *νοῦσης κ(αί) περισχιζούσης τῆς εισόδου* — Τελ. : *τὰς φυλακὰς τοῦ οἴκου οἴτινες οὐκ ἐπλανήθησαν* (= 47,15 - 48,11).

Εἰς τὰς ὄψας τῶν στηλῶν ἀναγινώσκονται αἱ ἐξῆς παραλλαγαί : ἀντὶ μέτρον θαλάσσης (47,20) τοῦ χειρογράφου γρ. μέρος τῆς θαλάσσης, ἀντὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦ χειρογράφου (48,1) γρ. κατὰ τὸ μέτρον, ἀντὶ τὸ ἅγιοσμα τοῦ χειρογράφου (48,10) γρ. τὸ ὄρος τὸ ἅγιον.

6. *Βασιλείου ὀμιλῖαι δύο*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος, ἀλλὰ ἡ ἐπιγραφή μεγαλογράμματος. Τὸ ἀρχικὸν γράμμα χρωματιστόν.

1 φ. 28×21 καὶ 21×15, δύο στήλαι, 29 στίχοι.

1. (Περὶ εὐχαριστίας). Ἄρχ. (φ. 1α) : *τοῖς παροῦσιν ἀνιαροῖς τὰ προσδοκώμενα ἀγαθὰ φυλάξεις* — Τελ. (φ. 1α) : *ὦ ἡ δόξα τῶν κ(αί) ἀεὶ κ(αί) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν*. (= Migne : P.G. 31. c. 236 C - 237 A).2. *Εἰς τὴν μάρτυρα Ιουλίτταν κ(αί) εἰς τὰ λειπόμενα τῆς προλεχθείσης ὀμιλίας περὶ εὐχαριστίας*. Ἄρχ. (φ. 1β) : *Ἡ μὲν ὑπόθεσις τῆς ἐκκλησίας εἶπεῖν τὸ ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ μάρτυρι γενόμενον(ν) κήρυγμα* — Τελ. (φ. 1β) : *οὐ δυναμένην ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν φύσιν(ν) ἀσθενείας μέχρι παντὸς τὴν εἰς Θ(εο)ν εὔσε* (= Migne : P.G. 31. c. 237 A - 237 B· πβ. F. Halkin : Bibliotheca Hagiographica Graeca. II. 3 [Bruxelles 1957] 49).Εἰς τὴν ἄνω ὄψαν τοῦ φ. 1β : *λόγος ιγ*.7. *Βίος ἀγίου*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1 φ. 25,5×20 καὶ 20,3×15,5, 2 στήλαι, 29 στίχοι.

Ἄρχ. : *μα. καὶ ὅσοι οὐκ ἔξουσιν τὸ σημεῖον τῆς σφραγίδος τοῦ Χ(ριστο)ῦ σῶον καὶ ἀκέραιον ἐν τοῖς μετόποις αὐτῶν, ὑπαντῶν τῶν θηρίων κεντρούμενοι* — Τελ. : *Ἐφη ὁ ὄσιος· οὕτως ὁ λόγος τέκνον· μὴ γὰρ ἀγνοῆς ὅτι τοῖς ἔτι ἀμνητοῖς οὖσιν τοῦ θείου βαπτίσματος ὠνειδίζων ἔλεγεν· Ἐπιφάνιος λέγει· ναὶ τίμιε π(ά)τερ· καγὼ οἶδα· πλὴν ὁ λόγος οὕτως ἔν φασίν*.

Τὸ ὄνομα «Ἐπιφάνιος» μνημονεύεται καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὸ ἀπόσπασμα τετρακίς.

Ἄδῃλου. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

8. *Ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος*. Αἰὼν XI - XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 24×20 καὶ 18,3×15,5, 32 στίχοι.

'Αρχ. : *μαι τὸν ἁμαρτωλὸν ἄλλα δέξαι με ὥσπερ τὸν ἄσωτον : 'Ρύπων παντός τῶν παθῶν με θεοχαρήτοτε ἔκπλυνον ῥανήσιν σῆς εὐσπλαγχνίας ὅπως καθαρῶς ὠφθήσωμαι τότε — Τελ. : 'Ιδοὺ παντοίαις θέλων ἠδοναῖς ἐδουλώθην καὶ ἔμακρύνθην π(άτ)ερ ἐπουρανίε ἀγκάλων σου τῶν ἁγίων ἔξω ἐαυτοῦ γενόμενος ἀπροσεξία ἀλλ' ἐπιστρέφοντά μου τὸν ἄσωτον ὡς πάλαι δέξαι καὶ σωζώμενον.*

Φ. 1α ἀναγινώσκονται : ωδ(ή) ε, ωδ(ή) ς, κανδ(άκιον) ηχ(ος) α, φ. 1β : ωδ(ή) ζ, ωδ(ή) η, ωδ(ή) θ.

'Αδήλου. Δέν κατέστη δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

9. Θεοφυλάκτου

ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ 'Ιωάννην εὐαγγέλιον. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1. φ. 30,5 × 22,5 καὶ 23,8 × 15 - 16, 38 - 39 στίχοι.

'Αρχ. : *ὡς κατὰκριτοι ὥστε οἱ δίκαιοι ἀνίστ(αν)ται — Τελ. : καὶ συνἔωμοιοῦτο τῇ ἀγία αὐτοῦ σαρκί καὶ εἰς αὔξῃσιν καὶ (= Migne : P.G. 123. c. 1304 A - 1308 C).*

10. Κεφάλαια τῆς πρὸς 'Εβραίους ἐπιστολῆς. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων, τὰ ἐκφωνητικὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἐρυθρά.

1 φ. 25,7 × 18,8 καὶ 20,5 × 15,5, δύο στῆλαι, 27 στίχοι.

1. (φ. 1α) : *αὐτοῦ πρὸς δν ἡμῖν ὁ λόγος (= 4,13).*

2. 'Αρχ. (φ. 1α) : *πρὸς 'Εβραίους : 'Αδελφοί περὶ τοῦ Μελχισεδέκ πολὺς ἡμῖ(ν) ὁ λόγος — Τελ. (φ. 1β) : ἥς τὸ τέλος εἰς καῦσιν (= 5,11 - 6,8).*

3. 'Αρχ. (φ. 1β) : *πρὸς(ς) 'Εβραίους : 'Αδελφοί ὁ Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλήμ — Τελ. (φ. 1β) : τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκεν (7,1 - 6).*

4. 'Αρχ. (φ. 1β) : *πρὸς 'Εβραίους : 'Αδελφοί ἀθέτησις γίνεται προαγούσης ἐντολῆς — Τελ. (φ. 1β) : δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ (= 7,18 - 19).*

Εἰς τὴν κάτω ᾠαν τοῦ φ. 1α ἀναγινώσκειται : *εὐλογεῖ ὁ ψηχι μου τον κ(ύριον)ν κ(ύρι)ε Θ(ε)έ μου εμεγαλειωθοις σφοδρα εξομολο.*

11. 'Ἐρμηνεία εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμὸν. Αἰὼν XII.

Περγαμηνή. Ἡ γραφὴ μικρογράμματος, ἀλλὰ τοῦ κειμένου τοῦ ψαλμοῦ μεγαλογράμματος ἐρυθρά, ὡς καὶ τὰ ἀρκτικά γράμματα.

1. φ. 27,4 × 19,8 καὶ 18,8 × 13, 33 στίχοι.

'Αρχ. : *ρὰν ταύτην ἐποιήσαντο κατὰ τοῦ σ(ωτῆ)ρ(ος) μελέτην καὶ μάρτυς ἡ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἱστορία διδάσκουσα ὡς ἐξεληθόντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον — Τελ. : οἱ δέ γε ταύτην δεξάμενοι μετωχέτευσαν εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὰ νόματ(α) τοῖς θείοις αὐτοῦ πεισθέντες προστά-*

γμασιν. πορευθέντες γὰρ φη(σι) μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. τὸ δὲ ἐγὼ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ, ἀν(θρωπ)ίνως λέγει.

Τὸ ἀπόσπασμα περιέχει ἐρμηνείαν εἰς τοὺς στ. 3-7.

Ἄδηλου. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

12. Θεοφυλάκτου

ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν πρώτην. Αἰῶν XII - XIII.

Περγαμηνή. Μικρογράμματος.

1 φ. 27×20,5 καὶ 21,7×16, 35 στίχοι.

Ἄρχ. : καθάρατε· τουτέστι μετὰ ἀκριβείας καθάρατε. ἵνα νέον φύραμα καὶ ἀμιγῆς κακίας ἦτε — Τελ. : πολλοὶ χρηματικὰς δίκας ἔχοντες, ἐκρίνοντο παρὰ τοῖς Ἑλλησι δικαστ(αῖς) (= Migne : P.G. 124. c. 624 D - 628 C).

Τὸ ἀπόσπασμα περιέχει ἐρμηνείαν εἰς τοὺς στ. 5,7-6,1.

13. Παραινέσεις. Αἰῶν XIV.

Χάρτης βομβύκινος. Μικρογράμματος. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα χρωματιστά.

1 φ. 38×22,5 καὶ 24,5×18, 2 στῆλαι, 27 στίχοι. Ἡ ἀριστερὰ γωνία τοῦ φ. 1α κολοβή, γράμματα καὶ λέξεις ἐλλείπουν.

Ἄρχ. : [- - - -] σ [- - - -] ου [- - - -] η [- - - -] καὶ [- - - -] εἴτε [- - - -] ἡσαμενω τεκνα. εἴτε καὶ μὴ· αὐτόν τε εἰ καὶ μὴ βούλοιο· προσήκει τοιοῦτον εἰς τὴν γῆν πεσεῖν καὶ ἀπελθεῖν· οἶος καὶ ὁπότε εἰς τὸ εἶναι παρὼν ἐτόγγανε — Τελ. : πλοῦτου δὲ ἐπιθυμία σύνεστιν ἀγροπνίαις καὶ καμάτοις ψυχῆς· τί δ' ἂν γένοιτο τούτου ἀτοπώτερον· ἢ τὸ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀποθησαυρίζοντα τὸν πλοῦτον συντηρεῖ[ν].

Ἄδηλου. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ τὸ κείμενον.

GYULA MORAVCSIK (Βουδαπέστη)